

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за магістерською програмою професійного спрямування Управління
публічними фінансами

на тему: «Бюджетна система як інструмент регулювання економічного
розвитку»

Виконавець:

студент ФФБС

Гончарук Віталій Олександрович

Науковий керівник:

Кандидат економічних наук, доцент

Логвіновська Світлана Іванівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ	6
1.1 Сутність бюджетної системи держави та її значення в регулюванні економічного розвитку.....	6
1.2 Бюджет як інструмент регулювання економічного розвитку держави....	13
1.3 Ключові небезпеки та загрози функціонування бюджетної системи держави.....	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В 2018 - 2022 РР.....	28
2.1 Організаційно-інституційні аспекти функціонування бюджетної системи держави.....	28
2.2. Аналіз формування доходів бюджету.....	39
2.3. Видатки бюджету як складова регулювання економічного розвитку держави.....	50
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	67
3.1 Зарубіжний досвід функціонування бюджетної системи в різних країнах світу та його імплементація до українських реалій.....	67
3.2 Напрями вдосконалення бюджетної системи України та визначення пріоритетів бюджетної політики.....	77
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Бюджетна система виступає ключовим інструментом для впровадження соціально-економічної політики держави. Водночас її форма та зміст обумовлені різноманітними чинниками як зовнішніми, так і внутрішніми. Економічний розвиток, політичний ландшафт, обрана воєнна стратегія і модель соціальної політики визначають ті показники, які відображаються у бюджеті. В свою чергу, бюджет має прямий або опосередкований вплив на економіку держави.

Використання бюджетної системи як інструменту для регулювання економіки в умовах воєнного стану та під впливом викликів сьогодення ускладняється впливом на діяльність учасників бюджетних відносин, які визначаються об'єктивними і суб'єктивними чинниками у соціально-економічному середовищі країни та в світі. Однією з цілей бюджетного процесу як рушія функціонування бюджетної системи є забезпечення контрольованого і передбачуваного впливу на зміст бюджету з урахуванням цих чинників, щоб співвідношення бюджетних доходів і видатків відповідало фінансовій політиці держави. У зв'язку з чим організація бюджетного процесу вимагає вибору раціональних схем взаємодії його учасників, удосконалення методів складання та виконання бюджету, а також здійснення бюджетного контролю.

Важливим завданням є підвищення ефективності використання бюджетних коштів та коштів, отриманих від міжнародних фінансових організацій (МФО). Також актуалізується питання щодо стимулювання залучення приватних фінансових ресурсів для створення сучасної інфраструктури та обрання пріоритетних напрямків їхнього витрачання.

Серед вагомих наукових досліджень у сфері функціонування бюджетної системи як інструменту регулювання економічних процесів можна назвати праці О. Василика, І. Волохової, В. Кудряшова, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Макогон М. Д. Пасічного, Л. Сідельникової, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Разом з тим,

недостатньо дослідженими є питання удосконалення бюджетної системи держави з огляду на виклики останніх років. Зазначене свідчить про актуальність дисертаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження

Разом з тим, недостатньо дослідженими є питання удосконалення бюджетної системи держави в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення. Зазначене свідчить про актуальність обраної теми роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Метою роботи є дослідження особливостей функціонування бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку.

Для досягнення мети роботи було поставлено наступні завдання:

- дослідити сутність бюджетної системи держави та висвітлити її значення як інструменту регулювання економіки;
- розглянути бюджет як інструмент економічного розвитку держави;
- узагальнити ключові небезпеки та загрози функціонування бюджетної системи держави;
- дослідити організаційно-інституційні аспекти функціонування бюджетної системи держави;
- проаналізувати формування доходів бюджету;
- здійснити аналіз видатків бюджету як складової регулювання економічного розвитку держави;
- дослідити зарубіжний досвід функціонування бюджетної системи в різних країнах світу та можливості його імплементації до українських реалій;
- розробити напрями вдосконалення бюджетної системи України.

Об'єктом дослідження виступає бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти функціонування бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку.

У роботі було використано такі основні методи макроекономічного аналізу: загальнонаукові методи для визначення сутності бюджетної системи; статистичний метод, метод індукції та дедукції для проведення аналізу сучасного стану бюджетної системи.

Інформаційною базою дослідження при написанні кваліфікаційної роботи виступали законодавчі акти, основними з яких є: Бюджетний кодекс, Податковий кодекс України, а також статистичні дані Державної казначейської служби України, Звіти Державної податкової служби України, наукові праці, монографії, дані сайту Відкритий бюджет для громадян тощо.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел.

Загалом робота складається з 104 сторінок. Для дослідження наведеної проблеми у роботі використано 16 малюнків та 11 таблиць. Загальний обсяг використаних у роботі джерел склав 62 джерела.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження особливостей функціонування бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку дозволило зробити наступні висновки:

1. Досліджено сутність бюджетної системи держави та висвітлено її значення як інструменту регулювання економіки та встановлено, що поняття бюджетної системи повинно відображати не лише єдність, але й наявність протиріч між різними її складовими. Важливою є також можливість кожного бюджету виконувати свої повноваження, які йому закріплені (як власні, так і передані) та впливати на економічний розвиток окремих територій. Отже, визначення бюджетної системи як сукупності бюджетів країни, створених на різних рівнях влади відповідно до прийнятого бюджетного устрою, є обґрунтованим. Між різними ланками бюджетної системи існують протиріччя як щодо розподілу повноважень, так і щодо джерел їхнього фінансування. З'ясовано, що на сьогодні бюджетна система – ключова складова системи державних фінансів і відіграє вагомую роль у економічних перетвореннях, адже є базисом економічного розвитку, опорою для розвитку нових галузей та стимулювання низки процесів. Бюджетні методи, інструменти, важелі та їх функціонування визначають можливість здійснення кількісного і якісного впливу бюджету на соціальне та економічне середовище. У контексті кількісного впливу розглядається обсяг і пропорції мобілізованих і перерозподілених бюджетних коштів. Цей вплив сприяє трансформації доходів та витрат бюджету в стимули для розвитку економіки та підвищення її ефективності. Систематичне використання різних ланок, елементів бюджетної системи дозволяє прискорювати або сповільнювати соціально-економічні процеси та ініціювати досягнення бажаних результатів.

2. Розкрито бюджет як інструмент економічного розвитку держави та зазначено, що основним призначенням бюджету є регулювання розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту за окремими галузями

економіки, адміністративно-територіальними одиницями, населенням, яке відбувається на засадах ринкового господарства та відповідає чинній в державі фінансовій політиці. Тобто забезпечувати фінансовими ресурсами потреби економічного й соціального розвитку, сприяти розвитку економіки та окремих територій держави.

3. Здійснено узагальнення ключових небезпек та загроз функціонування бюджетної системи держави в залежності від її типу. Виявлено, що в міжнародній практиці виділяють три основні моделі фінансування владних повноважень. Дві з цих моделей (моделі диспозитивності та умовної диспозитивності) відповідають принципам Європейської хартії місцевого самоврядування, а третя відома як модель фінансової централізації, що характеризується високим рівнем залежності місцевих бюджетів від центрального бюджету. Для кожної з них характерними є свої небезпеки: невідповідність виконання видатків структурі та обсягу владних повноважень; неефективність фінансування владних повноважень та специфіки підпорядкованості місцевих органів влади центральним; формування суттєвих вертикальних дисбалансів; виникнення значущих економічних та інституційних умов для сепаратизму при одночасному ефективному виконанні владних обов'язків за умов децентралізації; існування регіональних відмінностей в економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень та різниця в фінансовому потенціалі; конкуренція між органами місцевого самоврядування та центральними органами влади за розподіл повноважень та джерел фінансування тощо.

4. Досліджено організаційно-інституційні аспекти функціонування бюджетної системи держави та з'ясовано, що організаційно-інституційна основа функціонування бюджетної системи налічує низку органів і інститутів, а саме: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Міністерство фінансів, Національний банк, Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень, Рахункова палата України, Державна казначейська служба України, Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Державна податкова служба

України, Державна митна служба України, Державна аудиторська служба України та інші. З'ясовано, що інституціоналізація бюджетних відносин охоплює різноманітні сфери, серед яких можна виділити наступні типи інститутів: Політико-правові інститути, спрямовані на забезпечення громадянських та політичних прав громадян і економічних агентів; законодавчі інститути, що формують нормативно-правове та законодавче поле для економічного зростання і структурної модернізації економіки держави; соціальні інститути, які охоплюють сфери, пов'язані із забезпеченням соціального, морально-етичного та психофізіологічного розвитку особистості в суспільстві. До цих інститутів відносяться, зокрема, системи освіти, охорони здоров'я, пенсійне забезпечення і інші; економічні інститути, які створюють передумови для економічного розвитку держави і беруть активну участь у структуризації бюджетного процесу. Можуть включати органи парламенту, державне фінансування, систему оподаткування, митне регулювання та інші.

5. Проаналізовано особливості та тенденції формування доходів бюджету та виявлено, що доходи бюджету виступають значущою частиною системи фінансових відносин і в умовах циклічного розвитку економіки та глобалізації відбуваються трансформації в структурі та обсязі доходів бюджету. Тенденції формування доходів бюджету за останні п'ять років свідчать, що основна частка в доходах бюджету усі роки, приходилася на податкові надходження і коливалася в межах від 53,1 до 85,4% у 2021 році. Другим за величиною джерелом наповнення бюджету були неподаткові надходження, окрім 2022 року, коли їхня частка в структурі доходів зменшилася і поступилася надходженням від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій. Основні втрати податкових надходжень приходяться на митні платежі, зокрема, ПДВ (зменшення на 33,5% у 2022 році порівняно з 2021 роком) та акцизний податок (зменшення на 47,7% у 2022 році порівняно з 2021 роком) для імпортованих товарів, а також ввізне мито (зменшення на 36,7% у 2022 році порівняно з 2021 роком). За абсолютними показниками найбільше зниження податкових надходжень відзначено у видобувній промисловості, сільському господарстві та

переробній промисловості. Зазначено, що серед стратегічних напрямків удосконалення формування доходів бюджету, перш за все, варто зосередити увагу на податковому регулюванні. В економічному плані обґрунтованим вбачається зниження ставки податку на прибуток підприємств для стимулювання реінвестування в модернізацію та розширення виробництва, впровадження системи регулювання трансфертного ціноутворення, зменшення податкового навантаження на оплату праці, індексацію акцизів та екологічного оподаткування, поступове збільшення рентних та природно-ресурсних платежів. У соціальному напрямку важливим є вдосконалення прогресивної шкали ставок оподаткування доходів фізичних осіб, врахування сімейного стану платника, впровадження оподаткування доходів від розміщення коштів на депозитах, удосконалення механізму непрямого оподаткування товарів споживання та оподаткування нерухомого майна.

6. Проведено аналіз видатків бюджету як складової регулювання економічного розвитку держави та з'ясувало, що відбувається зростання регулюючої функції і потребує посилення контролю, що реалізується у перерозподілі ВВП між сферами економічної діяльності, адміністративними одиницями, різними групами населення для забезпечення ефективності соціального та економічного розвитку. Виник дефіцит у бюджеті, а також виникли проблеми з обслуговуванням державного боргу. Загалом змінилися умови формування та виконання державного та місцевих бюджетів. Згідно з проведеним дослідженням, встановлено, що основну частину бюджетних надходжень у 2022 році становили міжнародні гранти (дарунки) від країн-партнерів та міжнародних інституцій.

Напрямами розвитку системи видатків бюджету у стимулюванні економічного зростання вбачається підвищення частки капітальних видатків на основі збільшення потенціалу інноваційної складової бюджету, оскільки видатки розвитку у довгостроковій перспективі забезпечують стабільне економічне зростання та належний рівень соціального забезпечення. Важливим залишається підвищення значимості видатків розвитку в бюджетному плануванні,

прогнозуванні в цілому, оскільки саме капітальне фінансування з бюджету дозволяє отримувати стійкі та високі темпи економічного розвитку, соціального забезпечення населення у довгостроковій перспективі.

7. Досліджено зарубіжний досвід функціонування бюджетної системи в різних країнах світу та виявлено можливості його імплементації до українських реалій, які полягають у необхідності запровадження підготовки та оприлюднення середньорічного звіту, як це роблять Болгарія, Чеська республіка, Польща, Румунія та Словаччина; створення та опублікування Громадського бюджету для розуміння громадськістю планів уряду щодо оптимізації державних доходів і витрат; покращення всеосяжного змісту поточного бюджету, який описує макроекономічну та фіскальну структури уряду; збільшення всебічного характеру Бюджетної пропозиції виконавчої влади, особливо щодо інформації про витрати за рік, неподаткові доходи, державний борг, вплив макроекономічних прогнозів на бюджет, позабюджетні фонди, джерела донорської допомоги як фінансової, так і натуральної тощо; поліпшення якості всіх інших звітів.

8. Сформовано напрями вдосконалення бюджетної системи України та окреслено пріоритети бюджетної політики на наступні періоди. А саме Посилення фінансово-економічної обґрунтованості податкових і митних стимулів на етапі розроблення та опрацювання відповідних законопроектів; Запобігання ухваленню рішень щодо формування напрямів бюджетних видатків без належного фінансово-економічного обґрунтування; Уникнення надмірного збільшення бюджетного дефіциту без визначення реалістичних джерел його фінансування, оскільки це може призвести до недофінансування окремих бюджетних програм; Активізація роботи з міжнародними партнерами з метою залучення додаткового пільгового кредитного фінансування, розвитку внутрішнього ринку державних запозичень та вітчизняного фондового ринку загалом, як джерел доступних ресурсів для фінансування бюджетних видатків, необхідних для відбудови національної економіки; поступова детінізація економіки; оптимізація видаткової частини бюджету; поліпшення інвестиційного

клімату і постійна державна підтримка для залучення додаткового капіталу в економіку; створення ефективної системи контролю над раціональним використанням бюджетних коштів; удосконалення бюджетної і податкової систем відповідно до вимог ЄС; утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету на економічно безпечному рівні; дотримання термінів і узгодженість етапів бюджетного процесу; розширення повноважень місцевої влади щодо адміністрування податкових надходжень; установлення чітких критеріїв вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів; створення стабілізаційного фонду для компенсації впливу на Україну неминучих світових криз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетна система: навчальний посібник. І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. Друге видання, перероблене і доповнене. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchuk_Iryna/Biudzheta_systema.pdf
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141-156.
3. Ротар Д. Місце правового інституту бюджетної установи в системі права. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 8. С. 110-112
4. Василик О. Проблеми вдосконалення бюджетної та банківської систем України. Банківська справа. 2003. № 3. С. 44-49.
5. Кудряшов В. П. Поняття бюджетної системи та її децентралізації. Фінанси України. 2011. № 8. С.25-32.
6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Податковий кодекс України Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Макогон В. Д Бюджетна архітектура як інструмент регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Проблеми економіки № 4, 2012 С. 73-77
9. Буковинський С. Шляхи розвитку бюджетної системи України Фінанси України. 2003. № 9. С. 3-8.
10. Опарін В. Передумови та чинники розбудови ефективної бюджетної системи в Україні. Фінанси України. 2005. № 9. С. 126-133
11. Чугунов І.Я., Качула С.В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. Вісник КНТЕУ. 2020. № 2. С.87–98

12. Полозенко Д. Фінансова система України і бюджетний процес: сутність та шляхи їх удосконалення. *Фінанси України*. 2011. № 11. С.18-25.
13. Римарська Н. І., Корягін М. В. Суть та значення поняття бюджет як економічної категорії в ринковій економіці. URL: http://sn-econmanag.crimea.edu/arhiv/2011/uch_24_2econ/017_rymar.pdf.
14. Littré É. Dictionnaire de la langue française / Émile Littré. Paris : Gallimard ; Hachette, 1958–1960. 7 vols. (1541 p., 1854 p., 2095 p., 2121 p., 2059 p., 2078 p., 1976 p.).
15. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : навч. посібн. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Вид-во "Знання-Прес", 2003. С. 523.
16. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
17. Фоменко Ю. О. Сутність бюджетного процесу та його стадій. *Фінансове право*. 2010. № 1. С. 34–37.
18. Андрущенко Г. С. Становлення та розвиток бюджетного законодавства України. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/ae7/dis_Andrushchenko%20H.S.pdf
19. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. К.: Прецедент; Моя книга, 2007. С. 448
20. Словник фінансово-правових термінів: за заг. ред. д. ю.н., проф. Л. К. Воронової. – 2-е вид., переробл. і доповн. Київ, Алерта, 2011. С. 558.
21. Василик О. Д. Державні фінанси України – К.: Вища шк., 1997. – С. 416
22. В. В. Шалімов, М. І. Яворська Сутність державного бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток. *Наукові записки : зб. наук. пр. - Кіровоград : КНТУ*, 2013. Вип. 13. С. 224-228.
23. Єніна-Березовська А. О. Теоретичні аспекти побудови бюджетної системи України. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. С. 60-67.

24. Дропа, Ярослав Богданович. Фінансові ресурси розвитку національної економіки України: монографія; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 425.
25. Шаповал С. Л. Напрямки розвитку системи бюджетного планування. Економічний вісник університету Пер.-Хм. ДПУ ім. Г. Сковороди. 2017. №32/1 С.204-210.
26. Фоменко Ю. О. Фінансові системи Швеції та Фінляндії: *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку*: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф., м. Ужгород, 15-16 листопада 2013 р. «», с. 177-178. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 252.
27. Казюк Я. М. Моделі державного управління міжбюджетними відносинами у розвинених країнах світу: уроки для України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2013_1_9
28. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. С. 396.
29. Європейська хартія місцевого самоврядування: прийнята 15.10.1985: за станом на 15.07.1997 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036
30. Дропа, Ярослав Богданович. Фінансові ресурси розвитку національної економіки України: монографія; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 425.
31. Дяченко М. К. До питання бюджетного забезпечення регіонального розвитку. *Вісник ДДФА: Економічні науки*. 2012. № 1(27). С. 131-136.
32. Богдан Т. П. Державний борг України: Особливості формування та управління в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2013. № 6. С. 32-46.
33. Богдан Т. П. Глобальна економічна криза та виклики для економічної політики в посткризовий період. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 3-14.

34. Чужиков В., Бояр А. Антикризисний бюджетний менеджмент в ЄС. *Економіка України*. 2012. № 1. С. 69-78.
35. Чекановський В.П. Світовий досвід реформування бюджетних систем зарубіжних країн та шляхи його впровадження в Україну. *Економіка та держава*. 2015. № 10. С. 127-129
- 36.3. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Сасенко. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення. К.: Знання України, 2011. 299 с. С. 42
37. Офіційний портал Відкритий бюджет
URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIONAL>
38. Офіційний сайт Державна податкова служба України URL: <https://tax.gov.ua/>
39. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://www.mof.gov.ua/u>
40. Виконання доходів місцевих бюджетів України URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-byudzhetiv>
41. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік За даними звіту ДКСУ URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
42. Офіційний сайт державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
43. Ціна держави URL: <https://cost.ua/byudzhet-ukrayiny/expenditure/elements/#88>
44. Мінфін у грудні забезпечив перерахування з держбюджету 14,4 млрд грн трансфертів до місцевих бюджетів.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_grudni_zabezpechiv_pererakhuvannya...
45. Публічний звіт Голови Казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2022 рік.

- URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/zvit2...>
46. Виконання бюджету-2022: головні підсумки року.
URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/545981_vikonannya_byudzhetu2022_golovni_pidsymky_roku
 47. Інформація про стан виконання зведеного та державного бюджетів України за січень – грудень 2020–2022 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget-process-projects-declaration>.
 48. С. Марченко для Wall Street Journal: Підтримка міжнародних партнерів пришвидшує перемогу України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/serhii-marchenko-dlia-wall-street-journal-pidtrymka-mizhnarodnykh-partneriv-pryshvydshuie-peremohu-ukrainy>
 49. Budget on line. «Line-by-line» 2010. Volume 1. 21p. URL: http://eurlex.europa.eu/budget/data/LBL2010_VOL1/EN/Vol1.pdf
 50. Здобувач Ю. В. Особливості побудови та розвитку фінансової системи Великобританії, Науковий НЛТУ України. 2012. Вип.22.13.
 51. Забедюк М. С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. Економічний форум 1/15. URL: file:///E:/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/ecfor_2015_1_35.pdf
 52. Запатріна І. В. Лебеда Т. Б. Програмно-цільовий метод бюджетування у контексті стратегічного та середньострокового. Фінанси України. 2006. № 10. С. 18-31.
 53. Нечипорук Н. І. Фонди бюджетних установ планування і формування, ISSN 1993-0259. Економічний аналіз. 2010 рік. Випуск 6. С. 131-134.
 54. Конституція Французької Республіки . В. М. Шаповал Київ: Москаленко О. М., 2018. – С. 56.
 55. Фоменко Ю. О. Проблеми теорії фінансового права в сучасний період: матеріали науково-практичного круглого столу, «Проблеми розгляду та затвердженн днржавного бюджету», с. 45 Київський національний

- університет імені Тараса Шевченка, 13 листопада 2013 р. – Запоріжжя: КПУ, 2013. – С. 76.
- 56.Штефан Людмила Борисівна Аналіз бюджетного дефіциту в Україні та його соціально-економічні наслідки. Економіка та суспільство. Випуск # 41 / 2022: URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-56>
 - 57.Золотов А. В., Харитонов Г. В., Огляд бюджетних процесів в розвинутих країнах; навч. Посібник. ЮНІТІ-Дана. 2003. С. 309.
 58. Середньострокове бюджетне планування (міжнародний досвід) Інформація довідка підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету ВРУ. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29131.pdf>
 - 59.Фоменко Ю. О. Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. Міжнародн. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. «Проблеми результативності функціонування бюджетної системи», с. 199-202. Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2015. С. 55
 - 60.Fiscal Transparency Report. U.S. department of state fy 2014 fiscal transparency report pursuant to section 7031(b)(3) of the department of state, foreign operations and related programs appropriations act, 2014 (div. k, p. l. 113-76). URL: <http://www.state.gov/e/eb/ifd/oma/235938.htm>
 - 61.Державний бюджет 2024: аналітична довідка від експертів Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» <https://decentralization.gov.ua/news/17632>
 - 62.Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzheth-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh>